

Javaslatok az elnéptelenedő általános iskolai diákotthonok pedagógiai célú hasznosítására

I.

A megye 15 általános iskolai diákotthonából 5 megszűnt. Egy intézményt kivéve, nem sikerült a még működő diákotthonoknak olyan új szerepet betölteni, melyek az alapvető oktatáspolitikai, társadalompolitikai kérdések megoldását segítenék elő. (Az eredeti funkció nélkül.) Ennek ellenére részlegesen vagy csak gondolatban sok elképzelés érinti a diákotthonokat, melyeket érdemes összegyűjteni, közreadni, majd tudatosan megcélózni, hogy az egyre sokasodó gondokkal egy időben ötlettelenség, lebecsülés miatt ne haljon el egy elfogadhatóan kialakított intézményrendszer a megyében.

A következőkben ilyen ötletek, elképzelések felsorolására kerül sor. A csoportosítások gyakran átfedik egymást, nemegyszer ugyanannak a kérdéskörnek a többoldalú megközelítését jelentik.

II.

1. *Esélyegyenlőséget* segítő diákotthonok (családi, településbéli)

- a) Jó képességű cigány tanulókat foglalkoztató otthonok. Ennek az intézménytípusnak olyan helyen kell lennie, ahol megközelíthető a cigány tanulók számára. A foglalkoztatás tartalmát tekintve a higiéniai szokások és a művelődés kérdéseinek kell előtérbe kerülnie. A funkció betöltése ott remélhető eredményesen, ahol a középfokú iskoláztatás is megoldható a diákotthon elhagyása nélkül.
- b) Cigány tanulók szociális hátrányait csökkentő diákotthonok. A felvételnek minél fiatalabb korban kell megtörténnie. Az előző csoportban megjelölt tartalmi kérdések a fontosak. Mindkét csoportnál lényeges lehet a magyar nyelv használatára törekvés, valamint a cigány etnikum hagyományainak ápolása, a sajátosságok (impulzivitás, zenei érzék, csökkent mértékű szocializáltság stb.) figyelembevétele.
- c) Pályaorientációt elősegítő otthonok. Olyan otthonokban célszerű ilyen irányú sajátosságot választani, ahol a településen a fakultációs foglalkozásoknak széles skálája (iskolaközi) van, a helyi lehetőségek (leggyakrabban művelődési házi szervezésben) széles körűek. A tanulók felvételének időzítése minél korábbi időpontra — alsó tagozatra — célszerű. A fakultációs irányok szempontjából természetesen később.
- d) A képességek fejlesztését iskolán kívüli (zeneiskola, balett) vagy iskolán belüli (tagozat, fakultáció) formában megoldó otthonok. Ezek felvételi szempontjai, az intézmény kiválasztása az előzőekhez hasonló.
- e) Középszintűre előkészítő otthonok. A tanulók felvételét hetedik-nyolcadik osztályból érdemes szervezni. A foglalkoztatásban a tanulási képességek fejlesztésének, valamint tantárgyi felzárkóztatásnak kell érvényesülni (amelyekből a küldő iskola szerény tárgyi-személyi feltételekkel rendelkezik). Nagy valószínűséggel ezek a diákotthonok a középfokú kollégiumi életre való felkészítésben is szerepet kapnak. Erre a funkcióra többnyire a középszintűvel rendelkező városok diákotthonai vállalkozhatnak.

2. Szociális funkciót betöltő otthonok (részben az előző csoportba tartozó szerepekkel átfedésben)

- a) Valamilyen szempontból nem megfelelően élő családok gyermekeit elhelyező otthonok. Ide azok a gyermekek kerülnének, akiknek körülményei még nem feltétlenül igényelnek állami gondozást, de a család nem tölti be kellően szerepét. (Alkoholista, bűnöző, elmebeteg szülők. Anyagilag veszélyeztetett gyermekek. Szoros felügyeletet igénylő gyermekek. Tanulmányi ellenőrzést igénylő gyermekek. Átmenetileg kórházban, szanatóriumban, külföldön tartózkodó szülők gyermekei stb.) Itt jegyzem meg, hogy tíz év alatt számottevően emelkedett a környezeti okok miatt veszélyeztetettek száma.
 - b) Kedvezőtlen munkarendben dolgozó szülők gyermekeit nevelő otthonok. (Éjjeli műszak, hajnalban és este dolgozó állatgondozók, ingázók stb.) Ezek az intézmények megnyújtott egész napos nevelést, felügyeletet, gondoskodást kell hogy biztosítsanak. Ahol ilyen igények jelentkeznek, ott nem feltétlenül szükséges az otthonban történő alvás, a vacsora után a gyerekek hazajárhatnak aludni, ha helyben lagnak.
 - c) Egyszeri intenzív tantárgyi felzárkóztatást biztosító otthonok. Működése turnusos szervezésű. Ezen intézményi szolgáltatásokat azok a gyermekek vennék igénybe néhány hónapos időtartamban, akik intenzív felzárkóztatást igényelnek. (Pl. külföldön tartózkodás, szanatóriumi elhelyezés, huzamos betegség miatt stb.) Az intézmény életében az alapellátáson túl a korrepetáló-felzárkóztató tevékenység dominál.
 - d) A retardált képességek fejlesztése terén felzárkóztató diákotthonok. Működésükre szintén az 1—2 éves turnusos foglalkoztatás jellemző. Főleg a kreativitás, az intellektuális teljesítményekhez szükséges képességek intenzív kifejlesztésére összpontosulna a diákotthoni felzárkóztatás.
- ## 3. Tehetség gondozó diákotthonok. (Itt már ténylegesen bizonyított tehetségek fejlesztése a cél, nem pedig igényesebb szülők jó képességű, szorgalmas gyermekeinek a fejlesztése, mint az 1/c és 1/d pontban.) A tehetségek fontosságából adódóan itt nagy felelősségről van szó, melynek a tehetségek szakszerű kiválasztásában és további fejlesztési lehetőségeik hosszú távú biztosításában egyaránt jelentkeznie kell. Itt is többnyire a kapcsolatos iskolán kívüli (diákotthoni vagy városi) fejlesztési lehetőségekkel kell számolni, mielőtt ilyen irányú foglalkoztatásra szánja magát a diákotthon vezetője.
- ## 4. Speciális képességeket pótló, sajátos bánásmódot biztosító intézmények. (A kategóriába tartozó funkciók szorosan kapcsolódnak az esélyegyenlőséget szolgáló intézmények csoportjához.)
- a) Az értelmi, kommunikációs képességeket speciális foglalkoztatással kompenzáló otthonok. Ide tartoznak a „korrekciós” lehetőséget, kiegészítő iskolába járást, logopédiai, ideggondozói foglalkoztatást biztosító otthonok, illetve azok az intézmények, ahol az ilyen foglalkozást igénylőket néhány hónapra, esetleg több évre elhelyezik. Az utóbbi esetben a gyermekfelügyelői, gyermekgondozói ellátottságuk van kiemelt fontossága.
 - b) Speciális egészségügyi ellátást igénylők otthona. Itt a skála szélessége miatt (mozgásfejlesztő, fogyókúra, gyógytornász, környezetváltoztatás stb.) nemigen lehet általános elvárásokat megfogalmazni. Mindenesetre az egészségügyi ágazat szakmai támogatására az intézménynek folyamatosan szüksége van.
- ## 5. Kísérleti jellegű (szervezeti forma, tartalmi-módszertani megoldások stb.) otthonok. Ide tartoznak az előzőekkel részben átfedésben a tehetség gondozó, pályorientáló otthonok. Sajátos formára ad lehetőséget a diákotthoni elhelyezés az oktatás és termelőmunka összekapcsolása terén is.

III.

A specializáció megválasztásakor betartandó általános szempontok. (Itt olyan körülményekről lesz szó, melyek betartása, megfontolása természetesnek tűnik, a tapasztalatok szerint viszont ezek lépten-nyomon a figyelem perifériájára kerülnek!)

1. A kiválasztott speciális funkció érvényesítését fokozatosan célszerű bevezetni, anélkül, hogy az eredeti diákoththoni szerep sérülne. Vagyis ahogyan csökken az eredeti létszám, úgy kell szélesíteni az új célkitűzés szerinti felvételi létszámot, úgy kell fokozatosan módosítani a feltételeket.
2. Az eredeti szerepkör mellett több új funkció együttes megvalósulása is lehetséges, sőt valószínű, hogy több rokon funkció vállalása célszerű egyidejűleg. Számítani kell azonban arra, hogy egyes szerepkörök megférnek, mások pedig nem férnek meg egymással. Nem célszerű pl. a pszichés sérülések miatt felvenni gyerekeket a gyakorló iskolához csatolt diákoththonba, hiszen ott nehezen biztosítható az annyira fontos stabilitás a gyermek-felnőtt kapcsolatban. Nem valószínű az sem, hogy a tehetséggondozást igénylő szülők olyan intézménybe adják gyermekeiket, ahol kisebbségek vagy cigány gyermekek is tömegesen vannak.
3. Az előzőekhez kapcsolódóan arra is számítani kell, hogy az igényes szülők nem fogják szerény feltételekkel (vaságyakkal felszerelt zsúfolt hálók, salétromos falak) működő otthonba adni gyermekeiket, akik otthon külön szobához szoktak.
4. Szem előtt kell tartani a település környezetét, földrajzi fekvését (nincsenek-e hasonló célt kitzűző diákoththonok a közelben?), közlekedési lehetőségeit.
5. Alapvető fontosságú az új szerep vállalása szempontjából felülvizsgálni, többnyire javítani a diákoththon személyi-tárgyi feltételeit és egyéb körülményeit. Ellenkező esetben előfordulhat, hogy csak a hangzatos cél kitzűzése és a gyerekek eredeti környezetéből való lelketlen kiragadása, energiák befektetése történik meg minden kézzel fogható eredmény nélkül. Ennek igen nagy a kockázata, hiszen egyre többször tapasztalhatjuk, hogy a mélyebb tartalmi munkát újítások bevezetése helyettesíti, vagy előnyösebb tanulói összetételt eredményező pedagógiai manipulációk biztosítják az iskola presztízst.
6. A döntés előtt át kell gondolni, hogy a meglévő feltételek hosszan biztosíthatók lesznek-e. (Lesz-e belátható ideig nyelvtanár, zenetanár? Biztosított-e hosszú távon a felzárkóztatás anyagi fedezetét.)
7. A feltételek felmérésekor elengedhetetlen egyes sajátosságoknál, hogy tanfolyami levelező oktatás, esetleg egyéb formában a nevelőket fel kell készíteni az új feladatokra. Ez a tennivaló a legtöbb specialitásnál felmerül.
8. Előzetesen meg kell fontolni, hogy a személyi feltételek elégségesek-e a vállalt cél eléréséhez! Átlagos személyi feltételekre képes diákoththon ne vállaljon korlátlan számban veszélyeztetett, nehezen nevelhető gyermekeket, hiszen feltételek híján éppen a nehezen nevelhetőség fog uralkodóvá válni a többi gyerek körében is, nem-hogy a kedvező hatás érvényesülne.
9. Az előző szempont iskolai vetületeként azt is meg kell vizsgálni, hogy az iskolai tanulói összetétel hogyan fér össze a diákoththon tervezett új tanulói összetételével. A képességfejlesztő specializáció jobban összefér pl. a kedvezőtlen iskolai gyermek-állománnyal, mint a felzárkóztató, gyermekvédő szerepű szakosodás. (Ebben az esetben ugyanis számítani lehet arra, hogy a jövevények húzóerőt jelentenek majd az iskolában.) Az arányokat itt is jól meg kell gondolni! Másrészt viszont egy kedvező szociális összetételű iskola a gyerekek egymásra hatása révén is kedvezően befolyásolhatja a gyengébb szociális, tanulmányi sajátosságú diákoththoni gyerekeket.
10. Egyes esetekben sor kerülhet arra, hogy a diákoththon új funkciója folytán a település másik iskolájához kell hogy kerüljön, mert tartalmi munkája révén másikkhoz

kapcsolódik, mint korábban. Előfordulhat, hogy a gyermekek szociális összetétele, a specialitás jellege indokoltta teszi két vagy több iskola látogatását is a diákotthon tanulói részéről.

11. Néhány funkció akkor tölthető be eredményesen, ha a tanulók tovább az otthon lakói, mint ameddig általános iskolások. A jó képességű cigány gyermekek pl. feltehetőleg csak akkor végzik el sikeresen a középiskolát, ha nem szűnik meg a kedvező szemléletű általános iskolai diákotthon általi védettség.
12. Nem szabad egyetlen személyre alapozni az új szerep kiválasztását, hiszen ebben az esetben egyetlen személyi változás — melynek lehetősége igen nagy — több év munkáját, befektetéseket teszi semmivé.
13. A korábbiakban vázolt potenciális funkciók csak akkor érvényesülnek, ha az érintettek körében (iskolákban, szülők körében, más érdekelt intézményekben) ismertté válnak a széles körű lehetőségek. Kellő propaganda kifejtése esetén a diákotthon saját érdekei, lehetőségei szem előtt tartásával tarthatja a specializáció irányát. Ellenkező esetben pedig spontán folyamatok, külső — esetleg saját érdekeivel ellentétes, körülményeit mellőző — nyomás hatására lesz kénytelen az intézmény saját kapacitását felhasználni. Az érdekek ilyen ütköztetése pedig kérdésessé teszi az eredményességet.

Végső soron tehát a diákotthonok funkcióváltása tudatos, rendkívül átgondolt, összehangolt, előrelátó tervezést, szervezést igényel, melyben a feltételeket és a várható változásokat messzemenően figyelembe kell venni!

Mágoriné Huhn Ágnes—dr. Puskás Albert: Számítógép az általános iskolában

Folyóiratunk kiadásában megjelent újabb kötetünkkel — az eddigi gyakorlatnak megfelelően — az általános iskolai pedagógusok munkáját kívánjuk elősegíteni a személyi számítógépek felhasználásának témájában. A szerzők munkájukban először is a BASIC programozási nyelvről adnak tömör összefoglalást. Majd ezt követően olyan témákat dolgoznak fel, amelyek a matematikán belül a tanulói, illetve a tanári munkát segítik a számítógép felhasználása révén. Hasznos példákon keresztül mutatják be a számítógép felhasználásának lehetőségeit a természettudományi és humán tárgyak területén, valamint az iskolai adminisztrációs munkában. Végül a felhasznált és ajánlott irodalom felsorolásával kívánják az olvasót segíteni ismereteinek további bővítésében.

A kötet ára: 60,— Ft. Megrendelhető postai levelezőlapon. Cím: Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hámán Kató u. 25.